

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата економічних наук
Лизун Марії Володимирівни на дисертаційну роботу та автореферат
Мусяла Піотра Антоні на тему
«Цивілізаційні і культурні фактори розвитку бізнесу у рамках
глобалізації світової економіки», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове
господарство
і міжнародні економічні відносини**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

В сучасних умовах економічний розвиток країни відбувається під впливом глобалізаційних процесів, основою яких є інтернаціоналізація. Зростання відкритості світової економіки викликає підвищення зацікавленості підприємств до розширення своєї діяльності на закордонні ринки. Підприємницькі структури створюють велику частку доданої вартості, задовольняють попит на переважну більшість товарів і послуг, створюючи при цьому найбільшу кількість робочих місць. Хоча першопочатково інтернаціоналізація підприємств зумовлена бажанням отримати додатковий прибуток за рахунок розширення діяльності за межі вітчизняного ринку.

Саме підприємства з високим рівнем інтернаціоналізації мають значний вплив на розвиток національних економік та їхню інтеграцію у світову економічну систему. При цьому спостерігається значний вплив цивілізаційних та культурних факторів на розвиток міжнародного бізнесу. Прийняття та розуміння різних культур може стати засобом підвищення ефективності ділових комунікацій, і, в кінцевому підсумку, слугувати запорукою зростання добробуту. Адже інтернаціоналізація підприємств та інтеграція національних

економік у глобальну світову економічну систему виступає додатковим джерелом економічного зростання країн.

Дисертаційна робота пов'язана та виконувалася у відповідності до тем наукових досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка, а саме: “Екологічні чинники економічного зростання в країнах Центрально-Східної Європи” (№ ДР 0114U004246) та “Стратегії міжнародної конкурентоспроможності та конвергенції соціально-економічного розвитку ЄС” (№ ДР 0115U003956).

Вищезазначене дає підставу стверджувати, що тема дисертаційної роботи має високий ступінь актуальності, відповідає стратегічним напрямам державної політики, узгоджена із сучасними науково-дослідними темами.

Наукова новизна одержаних результатів

Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувача у дослідження обраної ним проблеми, найбільш суттєвими можна визначити такі:

1. Систематизовано дефініції та теоретичні підходи до культурологічних аспектів розвитку суспільства та його цінностей (с. 13-17). Обґрунтовано вплив культури на економічне життя загалом та на норми поведінки і реакцію суб'єктів господарювання (с.18-19). Крізь призму явищ культури вдало розглянуті аспекти розвитку глобальних цивілізацій.

2. Окреслено вплив культурних чинників на вибір підприємством стратегії здійснення прямих іноземних інвестицій і доведено, що фірми надають перевагу створенню нового підприємства при входженні на новий ринок зі значними культурними відмінностями (с. 76-78 дисертації). Даний результат отримано за допомогою власної моделі на основі логістичної регресії.

3. Підтверджено за допомогою власної моделі з використанням модифікованої множинної регресії висновок про те, що культурні відмінності залишаються вагомими навіть для компаній з високим ступенем глобалізації (с. 78-80).

4. Заслуговують на увагу виокремлені автором шість принципів, які можуть бути підставою для створення й етичної оцінки інвестиційної політики підприємства: відмова від інвестицій у неморальну діяльність; прагнення не лише до максимізації фінансової вигоди; вигода від інвестиції у грошовому вираженні не має бути єдиним критерієм для прийняття рішень і реалізації інвестиції; етичний вимір здійснення інвестицій; врахування впливу інвестицій на суспільство, на кожного працівника, їх сім'ї, а також на суміжні підприємства; вплив інвестицій на етичність самого інвестора.

5. Обґрунтовано ідею формування держави добробуту як остаточну ціль розвитку національної структури. В даному руслі запропоновані основні напрями виходу соціальної політики на новий етап розвитку (множинність суб'єктів, відновлення ролі сім'ї, взаємне творення персональної соціальної допомоги). Наголошено на провідній ролі «третього сектору економіки» (чи як його ще називають, «громадського суспільства») в державотворчих процесах. (с. 116-120). Здійснено порівняльний аналіз розвитку «третього сектору» в Україні та Польщі.

6. Досліджені інституційні основи зовнішньоекономічних відносин України та Польщі (в тому числі, транскордонної та регіональної співпраці), виокремлена діяльність організацій третього сектору, на основі чого у роботі визначено основні напрямки удосконалення зовнішньоекономічних відносин між двома країнами за рахунок посилення співпраці у сфері економічного самоврядування (с 172-180).

Обґрунтованість та достовірність сформульованих в дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій

Зміст дисертаційної роботи відповідає назві теми, висновки розділів містять положення щодо елементів наукової новизни та в цілому реалізують поставлені автором завдання дослідження.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження, сформульовані висновки та рекомендації є науково обґрунтованими, підтверджуються значною кількістю посилань на роботи вітчизняних та закордонних вчених і базуються на використанні сучасних методів дослідження.

Серед використаних автором методів дослідження варто виділити наступні: системний підхід (для визначення елементів моделі держави добробуту); поєднання історичного і системно-структурного методів; наукова абстракція (для аналізу теоретичних концепцій впливу культурних чинників на міжнародну економіку); графічний (для побудови графічних зображень та для наочної демонстрації отриманих результатів – у розділах 2 і 3); методи систематизації та класифікації, принцип єдності історичного й логічного використовувалися для дослідження передумов формування, особливостей організації та функціонування економічної інтеграції (для дослідження функцій створення цивілізаційної і культурної системи цінностей в ЄС); специфічні методи дослідження, зокрема, статистичний, табличний, економетричний методи, аналіз, синтез, дедукція, індукція та інші, а також система законів і категорій сучасної економічної науки.

Вищевикладене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дослідження використовуються в навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка для викладання курсів світової економіки, економічного розвитку сучасних цивілізацій і крос-культурного менеджменту на кафедрі міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин (довідка № 2391-Н від 23.05.2017)

Повнота викладення результатів наукових досліджень в опублікованих працях

Основні наукові положення, що виносять на захист є обґрунтованими, відповідають сформульованій меті та завданням дослідження. Автореферат дисертації відображає основні результати проведеного дослідження та за змістом ідентичний основним положенням дисертації.

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових статей, з яких 3 – у фахових наукових виданнях, 8 – в наукових періодичних виданнях інших держав. Особистий внесок дисертанта становить 3,04 д. а.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають нормативним вимогам та повною мірою відображають наукові результати дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому позитивно оцінюючи досягнуті результати та наукову новизну положень дисертаційного дослідження, необхідно відмітити окремі зауваження і дискусійні положення:

1. У першому розділі здобувач доволі ґрунтовно відображає думки різних авторів щодо поняття «культура». Однак, варто виокремити відмінності

цих трактувань, зазначити яке з них поділяє автор та провести їх систематизацію. Доречним було б представити в теоретичному розділі різні класифікації культурних відмінностей, адже у другому розділі при побудові логістичної регресії автор використав класифікацію культурних відмінностей за трьома аспектами, виокремленими Г.Гофстеде: дистанція до влади, уникнення невизначеності та індивідуалізм (с.77). Потребує обґрунтування вибір автора.

2. Параграф 1.2. перенасичений трактуванням термінів дещо віддалених від основного об'єкта досліджень роботи (людський капітал, нація та ін.), в той же час відсутнє авторське бачення поняття «цивілізація», «цивілізаційні зміни» (с.22-37). Окрім, цього доцільно систематизувати виокремлені цивілізаційні зміни, які впливають на розвиток бізнесу, вказавши характер їх впливу та зазначити які саме з них виділені автором самостійно.

3. Досить багато уваги в параграфі 2.1 присвячено загальновідомій інформації, яка має відношення до формування інвестиційної стратегії підприємства, але носить теоретичний характер. Наведені постулати (с. 66-75) щодо розвитку інвестиційної діяльності підприємств варто підтвердити статистичною інформацією та відповідним їх аналізом. Поза належною увагою автора залишились питання пов'язані з вибором напрямів та особливостей інвестиційної стратегії підприємства в залежності від різних культурно-цивілізаційних умов.

4. У параграфі 2.3 автор розглядає теоретичні засади концепції держави добробуту, зокрема в аспектах класифікації моделей її досягнення (с. 116-121). Проте вважаємо, що було б доцільно використати більш детальні критерії кількісної оцінки скандинавської, континентальної та змішаної моделей держави добробуту, а також параметрів імплементації даних моделей в практиці різних держав. Таким чином дисертант зміг би розширити обсяг

даного параграфу, який дещо виділяється серед інших структурних підрозділів роботи.

5. В параграфі 3.2 варто було б більш чітко провести географічні «границі» цивілізацій, між якими аналізуються торговельні відносини. Робота значно виграла б, якби дисертант відслідкував вплив на розвиток бізнесу міжцивілізаційних протистоянь, що особливо загострились протягом останніх років. Особливо актуальними сьогодні є зіткнення західної цивілізації із мусульманською (т. зв. «джихад проти американізації»); західної та православної (проросійської) цивілізацій, в яке, на жаль, виявилась втягнута територія України.

6. Частина наведених у параграфі 3.3 рекомендацій, попри належну наукову обґрунтованість, не доведені до рівня чітко виражених прикладних аспектів їх реалізації. Дисертаційна робота мала б вищу науково-практичну цінність, якщо б автор конкретизував рекомендації щодо розвитку нормативно-інституційних та культурно-цивілізаційних аспектів міжнародної співпраці України.

7. Окремі місця дисертації потребують мовностилістичного редагування. Не позбавлена робота погрешностей у оформленні; певної актуалізації потребує наведена в дисертації фактологічна база; мають місце занадто стислі і описові місця.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Мусяла П. є самостійним цілісним, логічно завершеним науковим дослідженням. За змістом дисертаційна робота відповідає темі, меті і поставленим автором завданням дослідження, містить наукові положення, теоретичні висновки і практичні рекомендації, що мають теоретичний інтерес та практичне значення. Використаний науковий

інструмент і методи дослідження відповідають сучасним вимогам. Основні наукові результати достатньо повно відображені у публікаціях автора, зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації та відображає основні положення роботи.

За змістом, теоретико-методологічним рівнем, науковою новизною одержаних результатів дисертаційна робота «Цивілізаційні і культурні фактори розвитку бізнесу у рамках глобалізації світової економіки» відповідає пунктам 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19 серпня 2015 року, а її автор Мусял Піотр Антоні заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Навчально-наукового інституту міжнародних
економічних відносин імені Б. Д. Гаврилишина
Тернопільського національного
економічного університету

М. В. Лизун

Лизун

М. В. Лизун